

ВІДГУК

офіційного опонента

**доктора юридичних наук, професора Конопельського Віктора Ярославовича
на дисертацію Кундельської Ірини Сергіївни на тему:
«Запобігання легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом
в Україні», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08
«Право» за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена тим, що запобігання легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом в Україні є надзвичайно складним питанням як у доктринальному, так і прикладному аспектах. У Кримінальному кодексі України передбачена ст. 209, яка встановлює відповідальність за це кримінальне правопорушення. Проте за час існування КК України вона зазнавала чимало змін, що свідчить про недосконалість законодавства та правозастосовної практики з цього питання. У зв'язку з цим важливою потребою сьогодення стають стратегічні системні законодавчі реформи, спрямовані на покращення процесу запобігання легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, з метою забезпечення готовності уповноважених державних органів до ефективного виконання функцій держави, забезпечення запобігання відмивання «брудних» коштів, особливо злочинними спільнотами. Актуальність обраної теми дослідження пояснюється значною суспільною небезпекою легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, та реальної загрози економічній стабільності як України, так і інших держав. Ця небезпека обумовлена тим, що з розвитком сучасних технологій виведення коштів, отриманих незаконним шляхом, здійснюється за допомогою безготівкових активів (криптовалюти), яку неможливо відслідкувати як в Україні, так і в інших державах. У зв'язку з цим актуальним та необхідним питанням на сьогодні є створення в Україні дієвої системи заходів запобігання легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом. Так, відповідно до даних Офісу Генерального прокурора за 2018 рік кількість кримінальних правопорушень, досудове розслідування в яких

проводилося за ст. 209 КК України, становило 175 проваджень, 2019 року – 149, 2020 року – 2652 . Проте враховуючи високий рівень латентності кримінальних правопорушень цієї категорії, можна стверджувати про те, що кількість фактів легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, є в декілька разів більшою. Обставини, що спричиняють таку ситуацію, зумовлені інтеграцією економічних процесів у зв'язку зі вступом України до Європейського Союзу, стрімким розвитком інформаційних технологій, недосконалістю захисту економічної системи та появою нових видів безготівкових активів, які на сьогодні недостатньо законодавчо врегульовані. Крім того, актуальним на сьогодні є приведення українського антилегалізаційного законодавства до міжнародних нормативних актів.

Однак на сучасному етапі розвитку України запобігання легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, не достатньо досліджено, а це не сприяє усуненню прогалин цього інституту в кримінальному праві України та кримінологічній науці.

Враховуючи зазначене, можна констатувати, що обрана тема дисертації Кундельської Ірини Сергіївни за темою «Запобігання легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом в Україні», має комплексний характер, важливе як теоретичне, так і практичне значення, а отже має високий рівень актуальності.

Аналіз представлених І.С. Кундельською положень дисертаційного дослідження на тему «Запобігання легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом в Україні», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», а також ознайомлення з її публікаціями, дає підстави стверджувати, що авторкою було проведено детальний аналіз теми, актуальної у теоретичному та практичному плані, а також сформульовано висновки і пропозиції, що виносяться на захист. Оцінюючи дисертацію у цілому, можна констатувати, що дисертація І.С. Кундельської підготовлена на високому науковому рівні, її структура логічно побудована, ключові проблеми чітко сформульовані, наукові положення характеризуються високим ступенем обґрунтованості та

достовірності, а висновки та рекомендації можуть стати основою пошуку в інших галузевих юридичних науках. Цей висновок підтверджується основними критеріями, за якими оцінюються подібні наукові роботи.

Вивчення положень дисертації здобувачки дає можливість стверджувати, що об'єкт та предмет дисертації відповідають заявленій темі і свідчать про правильність обраних авторкою методологічних підходів до розкриття проблем, що винесені у роботі. Структура плану роботи та послідовність його викладення також відповідає темі дослідження й у повному обсязі розкриває її зміст. Авторкою вміло та послідовно визначено завдання дослідження, які логічно впливають із заявленої мети. Заслужують також на схвалення використання у роботі зазначених методів дослідження, виваженість їх обрання та вдале застосування.

Дисертанткою опрацьовано 193 наукових та науково-правових джерела, на які авторка посилається у тексті роботи щодо питань проблематики дослідження та обґрунтування власних висновків, що вказує на достатні знання дисертанткою предмета, а також на її навички до самостійного наукового аналізу.

Зазначене свідчить про наявність комплексної, цілісної роботи та вказує, що сформульовані в дисертації наукові положення, висновки і рекомендації мають достатній ступінь наукової обґрунтованості.

У роботі простежується зв'язок з науковими програмами, планами та темами. Зокрема, дисертація узгоджується з реалізацією Концепції боротьби з тероризмом в Україні, затвердженої Указом Президента України від 05 березня 2019 року № 53/2019. Дослідження виконано відповідно до державної антикорупційної програми на 2023 – 2025 роки, схваленої постановою Кабінету Міністрів України від 04 березня 2023 року № 220; Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021 – 2023 роки, що затверджена Указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021, рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року», введеного в дію Указом Президента України від 11 серпня 2021 року № 347/2021 та розпорядження Кабінету Міністрів України

від 27 грудня 2023 року № 1207-р «Про затвердження плану заходів, спрямованих на запобігання виникненню та/або зменшення негативних наслідків ризиків, виявлених за результатами третьої національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, на період до 2026 року»; Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020 – 2024 роки, затвердженої наказом МВС України від 11 червня 2020 року № 454; Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018 – 2020 роки (рішення Вченої ради від 26 грудня 2017 року, протокол № 28). Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 12 листопада 2020 року (протокол № 22).

Повнота викладення матеріалів дисертаційного дослідження.
Дисертацію подано у виді рукопису, загальний обсяг якого становить 272 сторінки. Основна частина дисертації (151 сторінка) охоплює три розділи, що містять дев'ять підрозділів; висновків; списку використаних джерел та додатків.

Викладені у вступі та розділах основної частини дисертації положення, які стосуються постановки проблеми, переконують, що відповідні питання є теоретично і практично важливими та перспективними для наукового дослідження. Стосовно обґрунтованості отриманих даних і сформульованих висновків свідчить аналіз теоретичної основи дисертації, її емпіричного підґрунтя. При написанні роботи дисертантка опрацювала достатній обсяг наукової літератури: наукові праці фахівців, у тому числі зарубіжних, практику Європейського суду з прав людини.

Емпіричним підґрунтям дослідження є зведені дані вивчення 250-ти кримінальних проваджень, відкритих за ст. 209 КК України упродовж 2019 – 2023 років з Дніпропетровської, Житомирської, Київської, Львівської, Одеської, Харківської областей країни; узагальнені результати опитувань 175 працівників центрального апарату Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України та працівників його міжрегіональних територіальних управлінь в Львівській, Одеській, Київській областях; статистичні й аналітичні

матеріали Державної служби фінансового моніторингу України, Національної поліції України, Офісу Генерального прокурора, Державної судової адміністрації України за 2019 – 2023 роки, а також результати вивчення оперативно-розшукової практики з урахуванням значного досвіду роботи автора безпосередньо в підрозділах Національної поліції України.

Наукова новизна висновків, пропозицій та рекомендацій, сформульованих у дисертації полягає у тому, що представлена робота є першим в Україні комплексним дослідженням, присвяченим питанню запобігання легалізації (відмиванню) майна, одержаного злочинним шляхом.

Так, заслуговують на підтримку й визнання елементами наукової новизни дослідження вперше обгрунтовані в рецензованій праці такі здобутки дисертантки:

1. обгрунтовано необхідність внести зміни до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», зокрема: викласти його у такій редакції: Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) *майна*, одержаного злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», а також по тексту здійснити заміну «*доходи*» на «*майно*»; доповнити Закон поняттями: «*майно*, одержане злочинним шляхом», «*запобігання*», «*протидія*» та окремим розділом «*Заходи запобігання та протидії*»;
2. – розроблено проєкт Програми запобігання та протидії легалізації (відмиванню) майна, одержаного злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдження зброї масового знищення на 2024 – 2029 роки, якою передбачено систему організаційно-управлінських, правових та практичних заходів;
3. – розроблено методичні рекомендації «Організаційно-правові основи запобігання, виявлення та розкриття працівниками правоохоронних органів незаконних фінансових операцій та інших протиправних дій з подальшою легалізацією (відмиванням) майна, одержаного злочинним шляхом»;

На увагу і обговорення заслуговують і ті положення, які, були удосконалені в роботі та отримали подальший розвиток:

- визначення поняття «легалізація майна, одержаного злочинним шляхом» — це процес приховування походження незаконно набутих речей, а також майнових прав та обов'язків шляхом їх інтеграції в легальну економічну систему через різноманітні транзакції та операції з метою уникнення відповідальності та правового переслідування;

- типологію осіб кримінальних правопорушників за посадово-рольовою функцією у сфері легалізації (відмивання) майна, отриманого злочинним шляхом: 1) представники банківських установ; 2) особи, які виконують функції контролю та нагляду в банківській сфері 3) особи, які професійно займаються процесом легалізації в офшорних юрисдикціях 4) ІТ-фахівці, що беруть участь у фінансових операціях 5) особи, які завдяки своєму високому службовому статусу сприяють легалізації;

- кримінологічний опис особи, яка вчиняє кримінальне правопорушення, передбачене ст. 209 КК України, якою є: особа чоловічої статі, віком від 35 до 60 років, зазвичай громадянин України, з вищою або базовою вищою освітою, одружений, раніше не судимий, а також може обіймати керівну посаду, здебільшого з постійним місцем проживання, мешканець міст;

- структуру ст. 209 КК України, доповнивши її ч. 4 шляхом розмежування ч. 3 та приведення у відповідність санкцій ст. 209, ст. 255 КК України;

- визначення основних шести етапів криміналізації та формування системи запобіжної діяльності легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, починаючи з періоду близько 27 років до нашої ери і закінчуючи періодом сучасності;

- науково аргументовано доцільність запровадження у національну практику зарубіжних методик запобігання легалізації майна, одержаного злочинним шляхом та використання штучного інтелекту як ефективного інструменту для запобігання легалізації майна злочинного походження.

В роботі містяться і інші положення, висновки та пропозиції теоретичного і практичного характеру, які істотно розширюють наукові знання про запобігання легалізації (відмиванню) майна, одержаного злочинним шляхом, а результати дослідження свідчать про цілісність наукового пошуку, завершеність та значущість новизни отриманих результатів не лише для теорії, а й для практичної діяльності. Наукові публікації, відображають основний зміст усіх розділів дисертації, а також основні положення і результати дослідження.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Науково-теоретичним підґрунтям дисертації виявилися наукові праці фахівців, у тому числі зарубіжних, у галузі філософії, соціології, теорії права, міжнародного права, кримінально-виконавчого, кримінального права і кримінології, досліджені історичні та методологічні засади у сфері запобігання легалізації (відмиванню) майна, одержаного злочинним шляхом.

Положення та висновки дисертації ґрунтуються на нормах Конституції України, законах України, указах Президента України, постановах і розпорядженнях Кабінету Міністрів України, а також підзаконних нормативно-правових актах України, законодавстві зарубіжних країн, рішеннях Європейського суду з прав людини.

Автором досягнуто мету дослідження, а саме, вдалося теоретично узагальнити та розв'язати комплексне науково-прикладне завдання щодо розроблення науково обґрунтованих положень і рекомендацій щодо вдосконалення законодавства і практики його застосування у сфері запобігання легалізації (відмиванню) майна, одержаного злочинним шляхом в Україні, а також надання пропозицій щодо підвищення ефективності освітнього процесу з акцентуванням на роботу із вразливими групами населення, що полягає у розробленні пропозицій і рекомендацій, спрямованих на удосконалення законодавства та відповідної правозастосовної практики завдяки цілісному розкриттю теми дисертаційної роботи у цілому та в кожному окремому розділі, у підрозділах та у висновках і

рекомендаціях. Крім цього, автором для досягнення мети та завдань дисертаційного дослідження використано широкий методологічний інструментарій.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Не викликають заперечень ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій. Останні забезпечуються: застосуванням дослідницьких методів сучасної теорії пізнання, у тому числі як загальнонаукових методів (діалектичний, логіко-семантичний, історичний, системно-функціональний, структурно-логічний, конкретно-логічний і т.д.), так й методів, притаманних дослідженням у правових науках (порівняльно-правовий, формально-юридичний, історико-правовий та ін.), а також методів, властивих конкретно-соціологічним дослідженням (статистичні методи, вивчення правових документів, статистичних відомостей, анкетування та ін.). Робота виконана на високому методологічному рівні, що свідчить про вдале опанування дисертантом методологією наукової діяльності.

Практичне значення дисертаційного дослідження, яке розглядається, не викликає сумнівів, адже його результати можна використати у законотворчій діяльності – шляхом запровадження змін та доповнень до ЗУ «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», а також ст. 209 КК України; діяльності правоохоронних органів – при розробці та вдосконаленні відомчих (міжвідомчих) нормативно-правових актів, підготовці методичних рекомендацій з питань запобігання, виявлення, розкриття незаконних фінансових операцій та інших протиправних дій з подальшою легалізацією (відмиванням) майна, одержаного злочинним шляхом, у системі службової підготовки та у практичній діяльності оперативних працівників Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України щодо вказаної категорії злочинів (акт впровадження ДСР Національної поліції України від 15 листопада 2023 року); освітньому процесі та науково-дослідній роботі – під час формування лекцій, розробки навчальних та практичних посібників, методичних рекомендацій, тестових завдань і дидактичних матеріалів з

кримінології та кримінально-виконавчого права, а також при проведенні різних форм занять із відповідних дисциплін у процесі підготовки здобувачів вищої освіти на бакалаврському та магістерському рівнях за спеціальністю 081 «Право», та у рамках системи підвищення кваліфікації працівників Національної поліції України (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 23 листопада 2023 року).

Повнота викладу в опублікованих працях наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Основні положення й результати дослідження відображено у трьох статтях (дві з яких опубліковані у фахових виданнях України та одна наукова праця, опублікована у зарубіжному виданні) і у тезах чотирьох наукових доповідей на всеукраїнських, міжнародних науково-практичних конференціях.

Наукові публікації дисертантки свідчать про її послідовну роботу над розв'язанням поставленого наукового завдання з 2020 року. У публікаціях достатньо відображені всі розділи дисертаційної роботи.

Оформлення дисертації. Дисертація І.С. Кундельської оформлена згідно з нормативними вимогами і стандартами, які передбачені для такого виду досліджень. Робота написана державною мовою з дотриманням наукового стилю. Положення, висновки та пропозиції, що містяться у науковій праці, характеризуються завершеністю, аргументованістю та послідовністю.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час аналізу рецензованої дисертації та опублікованих праць І.С. Кундельської фактів порушення академічної доброчесності (плагіату, фальсифікацій, фабрикацій тощо) не виявлено. У роботі наявні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень і відомостей; дотримано вимоги норм законодавства про авторське право; надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності; використані методики дослідження та джерела інформації містять відповідні посилання. Дисертація є завершеною, самостійно виконаною роботою, що має вагоме теоретичне і прикладне значення.

Разом із тим, ознайомлення з рукописом І.С. Кундельської дозволяє висловити окремі побажання і критичні судження, які потребують додаткової аргументації чи дискусії:

1. Дисертанткою проаналізовано відповідну правозастосовну практику США та окремих країн ЄС щодо запобігання легалізації (відмиванню) майна, одержаного злочинним шляхом (стор. 3, 59-70). Безумовно, використання порівняльно-правового (компаративного) методу у контексті предмета дослідження є позитивним і репрезентативним. Водночас постає питання, якими саме критеріями керувалася авторка при виборі зазначених зарубіжних країн. І чому досвід саме цих країн досліджено в роботі?

2. На сторінці 29 дисертації здобувачка веде мову про практичне значення здійсненого нею дослідження, проте жодної інформації про впровадження його результатів у нормотворчу діяльність з цього приводу не навела.

Разом з тим, у тексті даної наукової розробки дисертантка запропонувала низку науково обґрунтованих пропозицій, спрямованих на удосконалення правових засад запобігання легалізації (відмиванню) майна, одержаного злочинним шляхом (зокрема до ст. 209 КК України та Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»), які можна було б впровадити у національне законодавство, від чого її робота набула більшої презентабельності та прикладної значущості.

3. У ході свого дослідження здобувачка сформулювала низку авторських визначень, які мають практичне та теоретичне значення («легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом» (підрозділ 1.1; сторінка 35); «спеціально-кримінологічне запобігання легалізації (відмиванню) майна, одержаного злочинним шляхом» (підрозділ 3.2; сторінка 127); «майно, одержане злочинним шляхом» (підрозділ 3.3; сторінка 148); тощо), але водночас нею не здійснено аналіз їх системоутворюючих ознак, що важливо з огляду оцінки отриманих результатів дослідження. А такий підхід дисертантки знову ж тільки підвищив би рівень презентабельності даного наукового здобутку.

4. У Розділі III «Заходи запобігання легалізації (відмиванню) майна, одержаного злочинним шляхом в Україні» (сторінки 113-157) авторка дисертації розкриває питання запобіжної діяльності лише на загальносоціальному та спеціально-кримінологічному рівнях, залишивши поза увагою заходи, які здійснюються на індивідуальному рівні (за класичною класифікацією, яка введена в кримінології). Така позиція дала б їй змогу більш предметно сформулювати авторські пропозиції з цього приводу та презентувати отримані результати свого дослідження у виді відповідних елементів наукової новизни.

Вказані зауваження та рекомендації носять дискусійний характер і не знижують загальної позитивної оцінки представленою до захисту дисертаційного дослідження, і можуть бути враховані у ході подальших наукових досліджень.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

На підставі викладеного вважаємо, що дисертація Кундельської Ірини Сергіївни «Запобігання легалізації (відмиванню) майна, одержаного злочинним шляхом в Україні» є завершеною, самостійно підготовленою кваліфікаційною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані та практично цінні результати, що у сукупності вирішують конкретне науково-прикладне завдання, яке має істотне значення для кримінального права та кримінології і полягає у комплексному розробленні питань, що стосуються запобігання легалізації (відмиванню) майна, одержаного злочинним шляхом в Україні, а також у розробленні рекомендацій щодо практики застосування норм кримінального права у цій сфері. Дисертація відповідає спеціальності 081 «Право».

Актуальність обраної теми дисертації, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, новизна та повнота викладу в опублікованих працях повністю відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України.

Дисертація відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня

2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року (зі змінами, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 21 березня 2022 року №341), а її авторка Кундельська Ірина Сергіївна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор
завідувач кафедри кримінального
права та кримінології Одеського державного
університету внутрішніх справ

 Віктор КОНОПЕЛЬСЬКИЙ

ПОГОДЖЕНО:

Проректор Одеського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

 Максим КОРНІЄНКО

